

तुमच्या उफाळणाऱ्या जीवनाला साजेसे ठाकरसी कापड

स्वच्छंद मजेत हवे तसे मुक्तपणे भटकणाऱ्यांसाठी ठाकरसीचे मोकळे मोकळे वाटणारे सुती कापड अगदी साजेसे असते. पॉप्लिन, लॉन्स, वॉयल्स, कॅम्ब्रिक्स-कुठेहि गेलात तरी शोभून दिसते. शहराबाहेर खेड्यापाड्यात रानोमाळ भटकत असताना किंवा शहरात प्रतिष्ठितपणे फिरत असताना वापरले तरी उपयुक्त ठरते. ठाकरसीच्या सुती कापडाने थंडावा राहतो नि मोकळे मोकळे निश्चित वाटते. तुमच्या आवडीची मिस्ट व रंग जरूर पसंत करा. रानावनातील भटक्या जीवनाची तुम्हाला होस असेल तर त्यासाठी ठाकरसीच्या सुती कापडासारखे दुसरे कापड नाही, अगदी हवे तसे हे कापड आहे. स्वच्छंद भटकंतीसाठी मोकळे मोकळे तरल कापड. राह्या, फ्रॉक वगैरेचे (ड्रेस मटेरियल) कापड, शर्टिंग व सूटिंग.

ठाकरसीचे सुती कापड न चुरगळण्याच्या चाचणीला उतरेल असे 'ट्रिविलाइज्ड' असते आणि आटू नये म्हणून 'सॅन्फोराइज्ड' असते.

ठाकरसी ग्रूप ऑफ मिल्स,

क्राऊन * हिन्दुस्थान युनिट नं. १ * हिन्दुस्थान (इंडियन) युनिट नं. ३
१६, अपोलो स्ट्रीट, मुंबई-१.

उद्योगधंद्यांचे कंवरडे मोडणारी करवाढ

(सु. वि. मेहेंदळे, बी. ई., एम. बी. ए.)

रेडिमेड गारमेंट्स प्रा. लि. ह्या कंपनीचे डायरेक्टर श्री. हरीश कापडिया हे मार्चच्या पहिल्या आठवड्यात आपल्या युरोप-अमेरिकेच्या दौऱ्यावरून परत आले. आपल्या ऑफिसात हजर होताच त्यांनी प्रथम आपले सेल्स मॅनेजर श्री. वेचाणी यांना बोलावून घेतले. श्री. वेचाणी यांनी साहेबांची तातडीने भेट मागितली होती. श्री. वेचाणी हे थोडेसे भयग्रस्त होऊनच केबिनमध्ये आलेले श्री. कापडियांना दिसले. त्यांनी तावडतोब त्यांना काय अडचण आहे ते सांगण्यास सुचविले. श्री. वेचाणी थोडेसे कापण्या स्वरातच सांगू लागले,

“आपल्या रेडिमेडला टाळे लावण्याची वेळ आली आहे. तुम्ही मोठ्या उत्साहाने ही कंपनी सुरू केलीत. तुमच्या परदेशी बाजारपेठेच्या अभ्यासावरून तसेच भारतातही राहणीमान वाढते आहे, छानछोकीच्या कपड्यांची आवड स्त्री-पुरुषांत, विशेषतः तरुणांत, वाढत आहे या समजुतीने तुम्ही नव्या नव्या फॅशनचे तयार कपडे शिवणारी कंपनी सुरू केलीत. गेली २३ वर्षे आपला सेल चांगला वाढत होता. निर्यातही थोडी-फार चांगली झाली. यामुळे उत्तेजित होऊन यंदा आपण पाचपट उत्पादन वाढविण्याचे ठरविले. नवीन कापडांचे नमुने निवडले. नव्या फॅशनचे प्रकार बाजारात आणण्यासाठी सर्व उपाय अमलात आणायचे ठरविले. मलाही खूप हुरूप वाटला. मी लोकप्रियतेच्या आधाढीवरील सर्व सिनेमट-नट्यांना, निर्मात्यांना गाठून आपली नवीन फॅशनची वस्त्रे आणण्याचे निश्चित केले. पॅकिंग, जाहिरात यांच्या योजना व त्याप्रमाणे काम सुरू केले. यंदा आपण एकदम बाजार हलवून सोडणार या स्वप्नात मी होतो, पण परवाचे अर्थमंत्र्यांचे अंदाजपत्रक वाचले आणि मला कढ्यावरून कौसळ्यासारसे झाले.

“तुम्ही ह्या बजेटची जातमी परदेशात वाचली असेलच. आपल्या तयार कपड्यांच्या धंद्यावर १५% एक्साईझ कर आला आहे. शिवाय कापडाच्या व नित्योपयोगी वस्तूंच्या किमतीही वाढणार आहेत. वेगवेगळ्या राज्यांतून तयार कपड्यांवरील विक्रीकर १२% पर्यंत वाढला आहे. या सर्वांचा परिणाम आपल्या उत्पादन-खर्चावर व विक्रीच्या किमतीवर होणार आहे. आपल्या कॉस्ट अकॉउंटच्या म्हणण्याप्रमाणे आपला उत्पादन-खर्च २०% जास्त होईल व विक्रीकर आणि एक्साईझ करामुळे गिऱ्हाईकाने माल १५% ते २०% जास्त किमतीत घेतला तरच्या आपल्याला अपेक्षित नफा राहील. मी यावरून जेव्हा माझ्या विक्रीचा अंदाज घेतला तेव्हा मला असे आढळते की आपली वस्त्रे अगोदरच सर्वांत महाग समजली जातात. त्यात किमतीत आणखी वाढ झाली तर वरच्या वर्गातील अपेक्षित गिऱ्हाईकही कमी होईल आणि जर आपण उत्पादन चौपट वाढविणार असलो तर आपल्याला गिऱ्हाईक वाढायला हवे आहे. लोकांच्या गरजेच्या

वस्तूंवरील खर्च वाढणार आहे, तेव्हा साहजिकच चैनीच्या व महाग वस्तूंवरील त्यांचा खर्च त्यांना कमी करावा लागेल. तेव्हा मला थोडक्यात असे सांगायचे आहे की वाढत्या विक्रीची हमी देणे मला केवळ अशक्य आहे. पूर्वी स्वीकारलेल्या ऑर्डरिसुद्धा माझे डीलर्स कमी करण्याची भीती आहे. तेव्हा आपण आपला उत्पादन कार्यक्रम आखडता घ्यावा हेच बरे. मी पुन्हा महिन्याभरात माझा बाजारातील घडामोडींचा अंदाज आपल्याला देतो. त्यानंतर योग्य वाटल्यास विस्ताराचा कार्यक्रम घेऊ.”

यावर श्री. कापडिया थोडे बुचकळ्यात पडले. अशा तऱ्हेची आपत्ती त्यांना अपेक्षित नव्हती. दर्जेदार, आकर्षक माल करावा व जोमाने विक्रीचा कार्यक्रम आखावा; भारताच्या अफाट बाजारपेठेत २ ते ३ टक्के लोक जरी गिऱ्हाईक म्हणून मिळाले तरी खूप मार्फेट आहे हा त्यांचा ठोकळ अंदाज होता. पण श्री. वेचाणींच्या सूचनेप्रमाणे हा अंदाज पोकळ ठरण्याचीच भीती जास्त होती.

त्यांनी श्री. वेचाणींनाच पुन्हा विचारले, “या करवाढीने होणाऱ्या भाववाढीमुळे लोकांची क्रयशक्ती कमी होईल पण चांगले कपडे वापरण्याची आवड कमी होईल का ?”

“नाही, मला नाही वाटत तसे होईल. उलट, या भाववाढीमुळे कापडाचे व शिलाईचे दरही वाढणार आहेत. लोकांचे नवे कपडे शिवणेही कमी होण्याची शक्यता आहे.” श्री. वेचाणी म्हणाले.

“ठीक आहे. पण वस्त्र ही एक प्राथमिक गरजच आहे ना माणसांची? वस्त्राशिवाय फिरणे समाजास मान्य होणार नाही. आपण असे केले तर? जी नवीन डिझाईन्स आपण योजली आहेत ती टेरीन, तुलन यांसारख्या महाग कापडांत आणण्या-एवजी चांगल्या सुती कापडांत, हातमागाच्या कापडांत आणण्या-फॅशनसनी प्रभावित झालेले गिऱ्हाईक या वस्त्रांची किंमतही बेतात असल्याने घेतील की नाही? शिलाईपेक्षा ही तयार वस्त्रे लोकांना परवडतील का ?”

“पण शेठ! यात आपली बाजारातील ‘इमेज’ खराब होईल. आपली वस्त्रे घेणारे खास गिऱ्हाईक आपणही ‘चीप’ झालो असे म्हणू लागतील. शिवाय थोड्या हलक्या दर्जाच्या वस्त्रांत आपल्याला कोणाकोणाशी व कशी स्पर्धा करावी लागेल याची आपणांला तितकी कल्पनाही नाही. आपण केवळ दर्जेदार उच्च वस्त्रांचे निर्माते आहोत हे विसरून चालणार नाही.”

“काही हरकत नाही. तुम्ही थोड्या कमी किमतीच्या पण चांगल्या वस्त्रांना कशी बाजारपेठ मिळवता येईल, ह्याचा अभ्यास करून मला १५ दिवसांत भेटा. आपण वेगळ्या ब्रँडची वस्त्रे त्या विभागातही लोकप्रिय करू शकू असे मला वाटते. अशी स्वस्त पण आकर्षक वस्त्रे निर्यातीलाही चांगली होतील. कारण तेथे करांचा भार तितका नसेल व इन्सेटिव्हही चांगले मिळतील.”

रेडिमेड कंपनीने एक पायरी खाली उतरून स्वस्त वस्त्रे बाजारात आणावी काय? त्याही बाजारपेठेत असलेल्या प्रचंड स्पर्धला ते उतरू शकतील का ?

☆ अर्थ ☆

बुधवार, ३ ऑक्टोबर, १९७३

संस्थापक :
 प्रा. वामन गोविंद काळे
 संपादक :
 श्रीपाद वामन काळे

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थसूत्रौ धर्मज्ञानाविति । —कौटिलीय अर्थशास्त्र.

भारताला मिळालेल्या मदतीचा उच्चांक

जागतिक बँक आणि तिच्याशी संबद्ध असणारा आंतरराष्ट्रीय विकास संघ ह्यांचा वार्षिक अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे. अहवालात दिलेल्या आकडेबद्ध माहितीप्रमाणे ३० जून १९७३ ह्या दिवशी संपलेल्या वर्षात मदत घेणाऱ्या देशांपैकी सर्वात अधिक मदत भारताला मिळालेली आहे. अहवालाच्या वर्षी भारताला ५६.४ कोटी डॉलर्सच्या रकमेची मदत देण्यात आली. भारताला देण्यात आलेल्या मदतीचा हा उच्चांक आहे. १९७२ साली भारताला ४७.२२ कोटी डॉलर्स मदतीदाखल मिळाले होते. त्यापूर्वीच्या वर्षांचे आकडे असे आहेत : १९७१ साली २४.३४ कोटी डॉलर्स, १९७० साली २६.७५ कोटी डॉलर्स आणि १९६९ साली १९.३० कोटी डॉलर्स. १९६९ ते १९७३ ह्या पाच वर्षांच्या काळात भारताला बँक आणि विकाससंघ ह्यांच्याकडून १७३.९६ कोटी डॉलर्सची मदत मिळाली आहे. त्यापूर्वीच्या पाच वर्षांच्या काळात ७८ कोटी डॉलर्सची रक्कम मिळालेली आहे. गेल्या पाच वर्षांत आंतरराष्ट्रीय विकास संघाकडून भारताला १५२.९ कोटी डॉलर्स मिळाले. उरलेली २१.०५ कोटी डॉलर्सची मदत जागतिक बँकेकडून मिळाली. अहवालाच्या वर्षी भारताला मिळालेल्या एकूण मदतीपैकी ४९.०४ कोटी डॉलर्सची मदत विकास संघाकडून मिळालेली आहे. संघाकडून मिळालेल्या कर्जाकडून रकमांची मुदत ५० वर्षांची आहे. त्यावर व्याज आकारण्यात येत नाही. परंतु कारभार पाहण्यासाठी अल्पसे सेवामूल्य घेण्यात येते. जागतिक बँक व संघ ह्यांनी मिळून एकूण ३५५.५ कोटी डॉलर्सची मदत विकसनशील देशांना दिलेली आहे. जागतिक बँकेने ४२ देशांना ७३ कर्जे मंजूर केली.

अमेरिकेने दिलेल्या कर्जाचा विनियोग

अमेरिकेने भारताला गेली कित्येक वर्षे गव्हाच्या खरेदीसाठी मदत दिलेली आहे. हा गव्हा भारतात विकून आलेल्या रकमेचा उपयोग कसा करावा ह्याबद्दल उभयता राष्ट्रांच्या सरकारांत अलीकडे विचारविनिमय चालू होता. अमेरिकेकडून घेतलेल्या गव्हाची किंमत जवळपास ३०० कोटी डॉलर्स इतकी आहे. ह्या कर्जाची फेड डॉलरच्या चलनात करावयाची नव्हती; रुपयाच्या चलनात करावयाची होती. कर्जाची फेड कशी करावयाची

ह्यासंबंधी उभयता देशांत वाटाघाटी चालू होत्या. ह्या कर्जापैकी १० कोटी डॉलर्स रोखीने देण्यात यावेत आणि ९० कोटी डॉलर्स अमेरिकेच्या भारतामधील कामकाजासाठी खर्च करण्यात यावेत असे भारताने सुचविले होते. ही सूचना अमेरिकेने मान्य केली असल्याचे समजते. तरीही कर्जापोटी २०० डॉलर्सची रक्कम शिल्लक राहते. ह्या रकमेचा उपयोग भारतातील उपयुक्त कामासाठी करण्यात यावा असे सुचविण्यात आले आहे. २०० कोटी डॉलर्सच्या रुपयातील चलनाचा उपयोग भारतामधील शैतीचा विकास साधण्याचे काम, ग्रामीण भागातील विद्युत्-पुरवठा योजनेची कामे, घरबांधणी व इतर विकासकार्ये ह्यांच्यासाठी करण्यात यावा असे भारतातर्फे सुचविण्यात आले आहे. अमेरिकेने भारताला पुरविलेल्या अन्नधान्याच्या कर्जाची फेड कशी करावी ह्याबद्दल अलीकडे वाटाघाटी चालू होत्या. ह्या कर्जाला पी. एल. ४८० कर्ज असे म्हणण्यात येत असे. गव्हाच्या खरेदीसाठी अमेरिकेने दिलेल्या ह्या कर्जाचा भारताच्या अर्थव्यवस्थेवर बराच दाब पडत असल्याचे निदान करण्यात येत असे. कर्जाची परतफेड कोणत्याही प्रकारे झाल्यास भारताची अर्थव्यवस्था काहीशी मार्गी लागेल.

हिशेवतपासनिसाठी आपली जबाबदारी ओळखावी

इन्स्टिट्यूट ऑफ चार्टर्ड अकॉंटेन्ट्स ह्या संघटनेची २४ वी वार्षिक सभा दिल्ली येथे भरली होती. सभेत भाषण करताना मध्यवर्ती सरकारचे कायदेमंत्री श्री. एच. आर. गोखले म्हणाले की हिशेवतपासनिसाठी व्यवसाय करणाऱ्या लोकांनी करचुकवेपणा आणि काळा पैसा ह्या अनिष्ट गोष्टींना आळा घालण्याच्या सरकारच्या प्रयत्नांना मदत केली पाहिजे. त्यांनी केवळ कंपन्यांच्या भागधारकांच्या हिताचाच विचार करण्याचे थांबविले पाहिजे. भागधारकांच्या मर्यादित हितसंबंधांच्या पलीकडे नजर टाकून सार्वजनिक हिताकडे त्यांनी लक्ष दिले पाहिजे. तरच समाजाने त्यांच्यावर टाकलेल्या विश्वासास ते पात्र ठरतील. सार्वजनिक कंपन्या आपल्या जबाबदाऱ्या पार पाडताना सामाजिक हिताकडे दुर्लक्ष करणार नाहीत हे पाहण्याच्या कामी त्यांना चांगले कार्य करता येईल. कंपनी कायदाविषयक जे नवीन विधेयक तयार करण्यात येत आहे त्यात करचुकवेपणा टाळण्यासाठी त्यांच्यावर अधिक भार टाकण्यात येणार आहे. ह्या व्यवसायात नव्याने पडलेल्या तरुण लोकांना कंपन्यांच्या

ऑडिटची कामे मिळण्यात अडचणींना तोंड द्यावे लागत आहे हा प्रश्न सोडविण्याचा विचार सरकार करित आहे. १९७२ चे कंपनी कायदा दुरुस्ती विल मंजूर झाले म्हणजे ऑडिटर्सच्या नेमणुकीसंबंधी काही उपाय योजण्यात येतील. करचुकवेपणा व काळा पैसा ह्यांनी हिंदी अर्थव्यवस्था पोसरली गेली आहे ह्याबाबत आता दुमत राहिलेले नाही. सरकार ह्या गोष्टींना आळा घालण्यासाठी प्रयत्न करित आहे. ह्या प्रयत्नांत हिशेबतपास-निसांची मदत घेण्याचा कायदेमंत्र्यांचा विचार स्वागतार्हच आहे.

शिक्षकांच्या पोषाखाबाबत चाललेला वाद

दक्षिण फिलिपाईन्समधील एका शहरात सार्वजनिक शाळांचे अधिकारी आणि शाळांतून काम करणाऱ्या शिक्षका ह्यांच्यात पोषाखाबाबत वाद उत्पन्न झाला आहे. शाळांच्या अधिकाऱ्यांनी असा हुकूम काढला आहे की शिक्षकांनी शाळेत काम करताना गुढ्याच्या फार वर असलेला स्कर्ट वापरू नये. हुकमाची कारणमीमांसा देताना असा युक्तिवाद करण्यात आला आहे की अशा प्रकारचा पोषाख करणे शिक्षकांना शोभणारे नाही. म्हणून त्यांनी आपल्या स्कर्टची लांबी गुढ्याच्या वर पांच सेंटिमीटरपर्यंत तरी खाली येईल इतकी ठेवली पाहिजे. शाळा-धिकाऱ्यांच्या मताने स्कर्टची ही लांबी शिक्षकांच्या पेशाला योग्य अशी आहे. शाळाधिकाऱ्यांनी ह्या बाबतीत पालकांची मते अजमावण्याचा प्रयत्न केला. काही पालकांनी अधिकाऱ्यांच्या मताला पाठिंबा दिला. त्यांच्या मताने वाजवीपेक्षा अधिक आखूड स्कर्ट वापरणाऱ्या शिक्षकांमुळे अल्प वयाच्या मुलामुलींवर चांगले संस्कार तर होत नाहीतच; पण झाले तर वाईटच होतात. त्यांच्या मताने सुडोल पायांच्या दर्शनाने मुलांचे चित्त त्यांच्याकडे आकृष्ट होते. ह्या उलट शिक्षकांनी अगदी ठाम नकाराचा पवित्रा घेतला आहे. त्यांचे म्हणणे असे की आखूड स्कर्ट घालणे हा स्त्रियांच्या फैशनचाच एक भाग असल्याने त्यांच्याबाबत वाद घालीत वसणे योग्य नाही. शिवाय ज्या मुलामुलींच्या समोर त्यांना शिकवावे लागते त्यांची वय लहान असतात. त्यांना आखूड स्कर्टचा अर्थ कळण्यासारखा नसतो. तेव्हा शाळाधिकाऱ्यांनी काढलेला फतवा त्यांच्या नागरिक हक्कावर गदा आणणारा आहे. म्हणून तो ताबडतोब मागे घेण्यात यावा.

विमाने कमी वेगाने चालवून जळणाची बचत

विमानांना लागणाऱ्या विशेष प्रकारच्या तेलाचा देशात तुटवडा आहे. त्याची आयात करावयाची झाल्यास परदेशीय चलन बरेच द्यावे लागेल. ह्यावर उपाय म्हणून पेट्रोल व रसायन खात्याने एक उपाय सुचविला आहे. खात्याने संरक्षणखात्याला आणि नागरी विमान वाहतूक खात्याला असे सुचविले आहे की विमाने कमी वेगाने चालवून जळणात बचत होण्यासारखी आहे काय, ह्याची तपासणी करण्यात यावी. अमेरिकेतल्या पॅन अमेरिकन विमान कंपनीने आपल्या विमानांच्या वेगात कपात करून एका वर्षात सुमारे १ कोटी गॅलन तेलाची बचत केलेली आहे. कंपनी आणखीही काही उपाय योजून तेलाची अधिक बचत करण्याचे उपाय योजणार आहे.

दीर्घायुष्य आणि आरोग्याचे रहस्य

तरुणांनी वृद्धांना अभिवादन केले की आशीर्वाद देण्याची पद्धत आपल्याकडे आहे. ह्या पद्धतीत अर्थात सदिकेचाच भाग अधिक असतो. कारण, निरोगी दीर्घायुष्याची प्राप्ती असेर प्रत्येक व्यक्तीच्या प्रयत्नावर आणि तिला मिळालेल्या सामाजिक व नैसर्गिक वारशावर अवलंबून असते. जपानमध्ये दीर्घायुष्यासंबंधी अलीकडे एक पाहणी करण्यात आली. १०० वर्षापेक्षा अधिक जगलेल्या ११७ स्त्री-पुरुषांचा पाहणीत समावेश करण्यात आला होता. त्यांच्या जीवनाचा ७ महिनेपर्यंत कसून अभ्यास केल्यावर काही निष्कर्ष काढण्यात आले. अभ्यासकांनी असा सल्ला दिला आहे की दीर्घायुष्य प्राप्त होण्यासाठी चांगली झोप घ्यावी, ग्रामीण भागात वसती करावी, शारीरिक कष्टाची कामे करावी; मेंदू ताजातवाना ठेवावा, भेदवृद्धी होऊ देऊ नये आणि प्रथिन-युक्त सक्स आहार घ्यावा. पाहणीतील व्यक्तींपैकी १७ टक्के पुरुष आणि ४६ टक्के स्त्रिया ह्यांनी आपल्या तारुण्यात शारीरिक श्रमांची कामे केलेली होती आणि आजही त्यांच्यापैकी बहुतेक जण घरासैजारील बागकाम करित असतात. काही थोड्या व्यक्तींना रात्री झोप घेण्यास अडचण पडते असे आढळून आले. ८० टक्के व्यक्ती दररोज दिवसा थोडीशी झोप घेतात. पाहणीतील एकूण लोकांपैकी निभ्यापेक्षा अधिक जण रोज निदान एक तरी अडे खातात. शिवाय मांस व मासे ह्यांचाही त्यांच्या आहारात समावेश होता. दीर्घायुषी होणे ही गोष्ट व्यक्तीच्या दृष्टीने आकर्षक असली तरी कोठल्याही देशाच्या लोकसंख्येत दीर्घायुषी म्हणजेच म्हातारी माणसे प्रमाणाबाहेर झाली तर त्यांच्या अर्थोत्पादनाच्या पात्रतेवर विपरीत परिणाम झाल्याशिवाय राहात नाही.

सार्वजनिक मालकीच्या कारखान्यांना नफा

सार्वजनिक मालकीचे कारखाने आता नुकसानीच्या सावटांपून बाहेर पडू लागले आहेत. मध्यवर्ती सरकारच्या मालकीच्या १०९ पेक्षा अधिक कारखान्यांनी मिळून १९७२-७३ सालात ९० कोटी रुपयांचा निव्वळ नफा मिळविला आहे. आतापर्यंत सार्वजनिक मालकीच्या कारखान्यांना वर्षानुवर्षे सतत तोटा येत असे. १९७१-७२ साली त्यांना १४.४२ कोटी रुपयांचा तोटा झाला होता. चादू असलेल्या ६० पेक्षा अधिक कारखान्यांनी प्रत्येकी १ कोटी रुपयांचा निव्वळ नफा कमावला आहे. १९७२-७३ साली हिंदुस्थान स्टील लि. ह्या प्रचंड कारखान्याला होणाऱ्या तोट्यातही घट झाली आहे. १९७१-७२ साली कारखान्याला ४४.८१ कोटी रुपये तोटा सोसावा लागला होता. तो आता २७.७६ कोटी रुपयांपर्यंत खाली आला आहे. त्याशिवाय इतर काही कारखान्यांनीही आपला तोटा कमी करण्यात यश मिळविले आहे.

उद्बोधक उद्गार

बड्या कर्जदारांनी सहकारी चळवळीचा केलेला विश्वासघात

“सहकारी चळवळीतील कर्जे परिणामकारक रीत्या वसूल करण्यासाठी पुढील वर्षी सरकार कायदा करणार असून तो कर्जदारांना गोत्यात आणण्यासाठी नसून सहकारी चळवळ बळकट करण्यासाठी आहे. सहकारी चळवळीतील थकबाकीची छाननी केली तर लहान शेतकऱ्यांनी कर्जफेड केलेली दिसते. पण वशिला असणारांनी बायकोच्या, भावांच्या, नातेवाईकांच्या, इतकेच काय, त्रयस्थांच्या नावांवर कर्जे घेतली अशांची थकबाकी प्रचंड आहे. त्यांनी सहकारी चळवळीचा विश्वासघात केला आहे. हेच लोक “कर्जे थकेनात का! सरकार काय करणार आहे?” ही भावना पसरवीत आहेत. पण, सरकार कर्जाची सूट देणार नाही. नैसर्गिक आपत्ति-काळात थांबावत सहानुभूतीने विचार करणे सरकारचे कर्तव्य आहे. पण ह्याचा अर्थ अशी कर्जे बुडविता मात्र येणार नाहीत. कर्जपुरवठा करणाऱ्या सहकारी संस्थांची आर्थिक ताकद घटली तर सर्वथ अर्थव्यवस्था धोक्यात येणार. हे रहाटगाडगे बंद पडेल. पूर्वीच्या काळातील सावकारी कर्जे आणि आज सहकारी चळवळीमार्फत वाटली जाणारी कर्जे यांत मूलभूत फरक आहे. सहकारी चळवळीतला पैसा सरकारी आहे. तो पैसा सामान्य माणसाने निढळाच्या धामाने मिळविलेल्या पैशातून भरलेल्या करातून निर्माण झालेला आहे. त्यांनी घाम गाळावयाचा आणि मूठभर लोकांनी कर्जे माफ करा म्हणावयाचे हे कोणीही ऐकून घेणार नाही.”

—सहकारमंत्री यशवंतराव मोहिते

सहकारी साखरकारखान्यांची उसासाठी अनिष्ट स्पर्धा सहकारी साखरकारखाने गेटकेन उसासाठी सहकारी क्षेत्रातच स्पर्धा करून एकमेकांचे कार्यक्षेत्रात अतिक्रमण करून ऊस मिळविण्याचा प्रयत्न करतील व या प्रकारे सहकारी साखर उद्योग धोक्यात आणतील तर अशा कारखान्यांविरुद्ध योग्य ते इलाज योजण्यासाठी शासनाला कडक धोरण स्वीकारावे लागेल. सहकारी कारखाने एकमेकांच्या कार्यक्षेत्रात अतिक्रमण करून व अधिक भाव देण्याचे आकर्षण दाखवून ऊस गळितासाठी नेत असतात. यामुळे ह्या सहकारी उद्योगाला गैर वळण लागण्याचा धोका आहे. अधिक भावाच्या आकर्षणाने सभासद-ऊस उत्पादकही असा ऊस कागदोपत्री हालचाली करून देतो. सहकारी कारखानदारांस विधायक वळण लावण्यास जे लोक सहकार्य न देता अतिक्रमण चालू ठेवतील, त्यांचेविरुद्ध कडक उपाय योजण्यासाठी जरूर विचार करावा लागेल.

—गृहखात्याचे राज्यमंत्री शरद पवार

फर्म्सचा खेळावरील खर्च उत्कृष्ट गुंतवणूक ठरते

क्रीडापटूंना संस्थानिकांचा आश्रय मिळत असे; आता त्यांना इतरांच्या मदतीकडे बघावे लागते. व्यापारी फर्म्स क्रीडापटूंना मदत करू लागल्या आहेत, हे योग्यच आहे. परंतु, खऱ्या अर्थाने क्रीडापटूंना उत्तेजन देणाऱ्या फर्म्स फारच थोड्या आहेत. टाटा आणि एसीसी सारख्यांचा खेळाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन लक्षणीय आहे. त्यांचे अनुकरण आमची बँक, त्याचप्रमाणे मफतलाल आणि महिंद्र फर्म्स करीत आहेत. माझ्या खेळाचे-क्रिकेटचे-उदाहरण घेतले तर दररोज काही तास सराव केल्या-खेरीज उत्कृष्ट फॉर्मामेंत खेळाडू येणारच नाही. भारतातील खेळाडूला-त्याला नोकरी असेल तर—१० मिनिटे नेट प्रॅक्टिस मिळाली तरी तो अगदी नशीबवानच समजला पाहिजे, अशी परिस्थिती आहे. इतर देशांत धंदेवाईक खेळाडूंच्या प्रथेने हा प्रश्न सोडविलेला आहे. त्यामुळे तेथे मोसमाबाहेरही खेळाडू दररोज दोन-तीन तास सराव करू शकतो. सरकारचीही खेळाडूंना भरपूर मदत असते. ऑस्ट्रेलियाने टेनिसच्या खेळात काही काळ एवढे वर्चस्व गाजविले, त्याचे कारण टेनिसपटूंना सिगारेट्स आणि क्रीडासाहित्य फर्म्सनी आपल्या पटावर ठेवले होते. आजचा भारतीय टेनिसपटू विजय अमृतराज ह्याला असा कुणी हरीचा ढाल भेटेल तर तो आणखी किततीतरी विक्रम करू शकेल. खेळांवर केलेला खर्च फर्म्सच्या प्रसिद्धीस चांगला हातभार लावतो हे परदेशांनी ओळखले आहे.

अजित वाडेकर

(स्टेट बँक ऑफ इंडियाचे पब्लिक रिलेशन्स मॅनेजर)

उपासमारीचा इषारा

“धान्याचे उत्पादन खूपच वाढविले नाही, तर १९८० चे सुमारास जगाच्या लोकसंख्येपैकी किमान दोन तृतीयांश लोकांच्या वाटचाला उपासमार येईल. काही देशांनी धान्योत्पादन वाढविले असले, तरी वाढत्या लोकसंख्येमुळे त्याचा सुपरिणाम दिसून येऊ शकत नाही आशिया, आफ्रिका आणि लॅटिन अमेरिका ह्यांतील २०० कोटी लोकसंख्या म्हणजे जागतिक लोकसंख्येच्या दोन तृतीयांशाइतकी भरते, पण त्यांच्याजवळ पीक काढता येण्या-जोग्या जमिनीपैकी फक्त ५५% जमीन आहे आणि ती उत्तर अमेरिका, युरोप, रशिया, जपान, ऑस्ट्रेलिया आणि न्यूझीलंड येथील विकसित प्रदेशातील जमिनीइतकी सुपीकही नाही. आतापासून १९८० पर्यंतच्या काळात म्हणजे येत्या सात वर्षांत जगाच्या अविकसित प्रदेशांच्या लोकसंख्येत विकसित देशांच्या एकूण लोकसंख्येच्या पाच पटीइतकी वाढ होईल.”

—आय. एम. सी. चे शेतीतज्ज्ञ मि. एरिक एकेडाही, ह्यांनी जकार्ता येथील पत्रकार परिषदेत केलेले निवेदन.

बढती कशावर ? वरिष्ठांच्या रिपोर्टवर की कामाच्या गुणावर ?

(शाम रघुनाथ साखरे, C/o बँक ऑफ महाराष्ट्र, तासगाव)

अदृश्य जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेच्या नाटोम तालुक्याच्या ठिकाणी श्री. रंगराव हे बँक सिनियर इन्स्पेक्टर म्हणून काम करित होते. त्यांच्या अधिकारक्षेत्रात सात-आठ शाखा होत्या. शाखांना भेटी देणे, तेथील तपासणी करणे, शाखांकडून वेळोवेळी स्टेटमेंट मागवणे, वसुलीच्या काळात शाखाधिकार्यांच्या कक्षेतील ग्रामीण सोसायट्यांचा वसूल करणे, नवीन कर्जाचे वाटप करणे व हेड ऑफिसच्या धोरणानुसार इतर शाखांना आदेश देणे व कार्यवाही करणे हे त्यांचे मुख्य काम.

मंगलपूर गावी अदृश्य जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेची शाखा होती व ती नाटोम तालुक्यात असल्यामुळे व्यवस्थापनाच्या दृष्टीने रंगराव सिनियर इन्स्पेक्टर यांचेकडे होती. मंगलपूर शाखेचे शाखाधिकारी सतगुणे सरोखर नावाप्रमाणे गुणी होते. सोसायटीच्या सख्या अडचणी लक्षात घेऊन ते काम करित असत. कामात कुचराई व ढिलाई त्यांना चालत नसे. त्याचप्रमाणे निष्कारण सोसायटीच्या कर्जवाटपाच्या वेळी व वसुलीच्या वेळी अडचण करणेही त्यांना पसंत नव्हते. कायदा व व्यवहार यांची सांगड घालून ते सतत वागत. स्वतः कामात तरबेज व कुणाच्याही पैश्याला भिंथे नसल्यामुळे ते स्वाभिमानाने काम करित असत.

हे सर्व गुण रामराव सिनियर इन्स्पेक्टर यांच्या दृष्टीने चांगले नव्हते. रामराव यांना हे वागणे पसंत नव्हते. त्यामुळे सिनियर इन्स्पेक्टर व मंगलपूरचे शाखाधिकारी यांच्यात वारंवार सटके होत असत व याचा परिणाम म्हणूनच बेताबेताने रामराव आपले तोंडी तसेच लेखी रिपोर्ट हेड ऑफिसला पाठवू लागले. रिपोर्ट कसे जात असतील याची वाचकांना कल्पना आली असेलच. मात्र चांगल्या अगर वाईट रिपोर्टची फिकीर सतगुणे यांना नव्हती. कारण, ग्रामाणिकपणे व सदसद्विवेकबुद्धीला स्मरून काम करण्याचे बाळकडू ते प्यालेले होते.

महाड सेवा सहकारी सोसायटीचे गोडाऊन मंगलपूर येथे होते व सोसायटीचे पदाधिकारी सर्व दृष्टीने "बडे" होते. त्यामुळे जवळजवळ ७-८ वर्षांपासून सोसायटी ४-५ हजार रुपयांनी थकबाकीत होती.

वसुलीच्या सिझनमध्ये वसुली लवकर व्हावी, सर्वांना मार्गदर्शन व्हावे या दृष्टीने बँकेचे जनरल मॅनेजर यांनी नाटोम तालुक्याच्या ठिकाणी सिनियर इन्स्पेक्टर यांच्या अधिकारातील सर्व शाखाधिकार्यांची मिटिंग बोलाविली. मिटिंगचा विषय वसुली व इतर अडचणी, असा होता.

एकेक शाखाधिकारी यांनी वसुलीचे अंदाज व आपल्या अडचणी कथन केल्या. नंतर मंगलपूर शाखाधिकारी यांनी आपल्या शाखेचा अहवाल वसुलीचे अंदाज सांगितले. ओधानेच महाड सेवा सहकारी सोसायटीचा विषय निघाला. सिनियर इन्स्पेक्टर यांनी सांगितले वसूल होणार नाही, थोडे अवघड आहे, तेव्हा सध्या त्या सोसायटीकडे लक्ष देऊ नये. तेव्हा मात्र सतगुणे उभे राहिले व म्हणाले, मी दोन-अडीच महिन्यांत वसूल करण्याची व्यवस्था करतो. मात्र इतरांनी त्यात ढवळाढवळ करू नये. तसे त्यांनी आव्हानच स्वीकारले.

मंगलपूरला आल्यावर सतगुणे आपल्या कामाला लागले. सोसायटीचे चेअरमन व सेक्रेटरी यांना त्यांनी बोलावले पण नेहमीच्या सवयीप्रमाणे ते आले नाहीत. तेव्हा स्वतः सतगुणे त्यांना भेटले. सोसायटीच्या दस्ताराची पाहणी केली. त्यात गोडाऊनचे भाडे येणे होते ते साधारणपणे २-३॥ हजार रुपये होते. हातावर शिल्लक १-१॥ हजार होती. प्रथम सतगुणे हे ज्यांनी गोडाऊन भाड्याने घेतले होते त्या व्यापाऱ्याला भेटले व भाड्याचे पैसे बँकेत सोसायटीच्या कर्जखाती चार दिवसात भरण्याबद्दल सांगितले. जर भाडे भरले गेले नाही तर गोडाऊनला बँकेचे कुलूप घातले जाईल असेही सांगण्यात आले. सतगुणे यांचे गुण व धमक व्यापाऱ्याला परिचित होती. त्यांनी चार दिवसांतच पैशाचा भरणा केला. इतर थकबाकीदार यांना भेटून गोडीने, प्रसंगी धाकाने, रकमा वसूल करून थकबाकी सर्व वसूल केली. तसेच चेअरमन, सेक्रेटरी यांना वसूल झाल्याच्या सूचना दिल्या. तसेच हेड ऑफिस व सिनियर इन्स्पेक्टर यांनाही तारा करून वसूल झाल्याचे कळविले व स्वतंत्र पत्राने सोसायटीस नवीन कर्ज देण्याबद्दल शिफारस केली.

ज्या वेळी श्री. सतगुणे यांच्या प्रमोशनचा प्रश्न आला त्या वेळी सिनियर इन्स्पेक्टर यांचे प्रतिकूल रिपोर्ट मॅनेजमेंटच्या समोर होतेच. तथापि त्यांचे काम व तडफही मॅनेजमेंटला माहीत होती. तेव्हा मॅनेजमेंटने काय निर्णय घ्यावा याचे मत वाचकांनी सांगावे.

सतगुणे यांचे मत असे आहे की सिनियर इन्स्पेक्टर व हेड ऑफिसचे अधिकारी यांच्या गाठीभेटी वारंवार होतात. त्यामुळे आमच्याबद्दलचे बरे-वाईट मत ते बनवू शकतात. आम्ही म्हणजे हाताखालचे लोक फारच क्वचित वरिष्ठ लोकांना भेटू शकतो. त्या वेळी आम्ही आमचे मत स्पष्ट व मोकळेपणाने मांडू शकत नाही. मांडल्यास ती चहाडी अगर वशिला असे संत्रोधले जाते. सरोखर वाचक सतगुणे यांच्या मताशी सहमत होतील काय ? तसेच मॅनेजमेंटला सतगुणे यांच्या कामाची तडफ दिसते पण त्याचेबद्दल रिपोर्ट बरे नाहीत, तर मॅनेजमेंटने सतगुणे यांच्या प्रमोशनबद्दल काय निर्णय घ्यावा ? हे वाचक सांगू शकतील काय ?

राष्ट्रीयीकृत बँकांचा ओव्हरटाईम

कामासाठी ओव्हरटाईम, का पैशाची चटक ?

(म. ज. राजमाजीकर, बी. कॉम, मुंबई)

राष्ट्रीयीकृत बँकांनी दिलेला ओव्हरटाईम-भत्ता याखाली आलेली माहिती ता. १८-७-७३ च्या 'अर्थ' च्या अंकात वाचली. राष्ट्रीयीकरण (नॅशनलायझेशन) झाल्यापासून म्हणजे १९६९ पासून ४०५ लक्ष रुपयांवरून तो १९७२ मध्ये ६१६ लक्ष रुपयांवर गेला आहे. वाचून जरा विचित्र वाटले. इतर कुठल्याही क्षेत्रापेक्षा बँकिंग क्षेत्रात हा ओव्हरटाईम-भत्ता मर्यादित आहे. तेवढ्या खर्चात २,००० नवे कर्मचारी नेमता येतील व त्यामुळे थोड्या-फार प्रमाणात तरी बेकारी निवारण्यास मदत होईल, असा हिशोब करण्यात आला आहे, हे म्हणणे मात्र अजिबात पटत नाही. कारण, नव्या कर्मचाऱ्यांची आवश्यकताच नाही ! १९६८-६९ साली बँकेत असलेला नोकरवर्ग व १९७२-७३ मध्ये असलेला नोकरवर्ग यात खूपच वाढ झालेली दिसून येईल. खरे पाहता जास्त माणसे घेतल्यानंतर ओव्हरटाईम कमी होण्यास हवा होता. पण येथील परिस्थिती उलटी. यासंबंधी साधारणपणे असे म्हणता येईल की, पूर्वीच्या कामापेक्षा प्रत्येकागणिक काम कमी झाले आहे. बऱ्याचशा सेक्शनमधील मंडळी (ऑफिसची वेळ साधारणपणे १०॥ ते ५॥) ४॥ वाजताच काम संपले म्हणून निघून जातात. काही 'आम्ही सकाळी लवकर येतो' म्हणून निघून जातात. तेव्हा जर ही माणसे रोज काम लवकर आटोपते म्हणून लवकर जातात, तर मग ओव्हरटाईम का व्हावा, हेच समजत नाही. जर ही मंडळी त्यांचे उरलेले काम संपल्यावर, जादा असलेले काम त्या वेळात करतील, तर ओव्हरटाईम कमी व्हावयास पाहिजे. म्हणजे ऑफिसची वेळ संपेपर्यंत कोणी जाऊ नये. अर्थात असे उरल्यानंतर ही मंडळी आपले काम सावकाश करू लागतील व ५॥ ची वेळ होईपर्यंत काम करतील.

प्रथम या बाबतीत दोन भाग पडतील. (१) 'हेड ऑफिस' व तेथे काम करणारी मंडळी व (२) 'शाखेतून' काम करणारी मंडळी.

हेड ऑफिसमध्ये काम करणारी मंडळी साधारणपणे आपला बराच वेळ गप्पात, १२॥, २॥, ४॥ अशा वेळांना हॉटेलमध्ये जाऊन चहा पिण्यात घालवतात. १२॥ व ४॥ वाजता १५।१५ मिनिटे आणि २॥ वाजता अर्धा तास (जो उरला आहे तो) म्हणजे मिळून १ तास हॉटेलमध्ये किंवा कॅन्टीनमध्ये जातो. सिनेमाच्या गप्पा, राजकारणाच्या गप्पा, सेळाच्या गप्पा, क्रिकेट मॅच, एकमेकांची टिंगल, ह्यातच तो १ तास जातो. तेव्हा ७ तासांपैकी एक-दोन तास गेल्यावर ५ तास राहतात. त्यात जेवढे काम होईल तेवढेच. सध्या, रिझर्व बँकेची स्टेटमेंट्स खूपच वाढली आहेत. शाखेतून आलेल्या स्टेटमेंटवरून त्याचे

"एकत्रीकरण" करणे यातच खूप वेळ जातो, हे खरे आहे. हे काम रोजच थोडे थोडे करावे लागते. तेव्हा या कामाकरिता ओव्हरटाईमची जरूरी लागू नये. पण आता ही एक चटक लागली असल्यामुळे ती जाणे अवघड आहे.

तसेच एखाद्या अधिकाऱ्याने प्रत्येक सेक्शनमध्ये शांतपणे बसून तारीख १ ते ७ पर्यंतच्या काही दिवसांत व जेव्हा वर्दळ, गर्दी किंवा टपाल कमी असते त्या वेळेला, खरेच एका माणसाला, संबंध दिवसात संपूर्ण ५ तास काम असते का ? या संबंधी नीट बॉच ठेवला पाहिजे. सेक्शन हेडला काम तरी किती असते, सध्या किती करतो, किती केसेस ड्राफ्ट करतो, स्वस्थ किती वेळ बसतो, याचे पण अवलोकन केले पाहिजे. (यात १ दिवसाची रजा, अर्धी रजा, याचा सुद्धा विचार करणे जरूर आहे.) सर्वांचा निःपक्षपातीपणे अभ्यास झाल्यावर मग त्या सेक्शनला ५ माणसे पाहिजेत का ४ पाहिजेत, ते ठरविणे. त्यामुळे असे वाटते की एक-एक किंवा दोन-दोन माणसे सेक्शनला जास्त निघतील

त्यानंतर नेमलेला शिपाईवर्ग. किती लोक सेक्शनमध्ये सर्वांचे काम व्यवस्थित करतात, किती लोक स्ट्रुलवर बसून काम करतात, किती हिंडत असतात, बँकेत मोकळ्या जागेत उभे राहतात, याचा सुद्धा अभ्यास करणे जरूर आहे.

नंतर बँकेच्या प्रतिष्ठेकरिता नवीन घेतलेले निरनिराळे सेळाडू, यांचा पण विचार होणे जरूर आहे. ते किती वेळ काम करतात; प्रॅक्टिससाठी बँकेचे काम किती लवकर सोडून निघून जातात, त्यांचे उरलेले काम ते मॅच सेळायला गेल्यावर कोणी करायचे ? सारख्या मॅचेस म्हणून किती वेळ रजेवर राहायचे ? त्यांना सवलती किती द्याव्याच्या ? त्यांना सेळण्याकरिता व कामाकरिता किती वेळ द्याव्याचा ? का ते बँकेचे जावई म्हणून त्यांना सर्व गुन्हे माफ ? यांचा सुद्धा विचार होणे जरूर आहे.

आता शाखेमध्ये काम करण्याऱ्यांचा विचार करू. हल्ली बऱ्याच मोठ्या शाखांतून माणसे बरीच नेमली गेली आहेत. कॅशबुक सेक्शन, लोन सेक्शन, कॅश क्रेडिट सेक्शन, स्टेटमेंट सेक्शन, हे विभाग स्वतंत्र झाले आहेत. याकरिता माणसे आहेत त्यांना तेच काम फक्त दिवसभर करावयाचे असते. उदा. कॅशबुक जुळवणाऱ्यांना फक्त रोज कॅशबुक जुळवावयाचे असते. पुष्कळ वेळा ते लवकर जुळते. १०॥ ला आलेले लोक २॥ ते ३ पर्यंत निघून जातात. ज्या दिवशी जुळणार नाही, त्या दिवशी फक्त जरा जास्त वेळ बसावे लागते. आता या व्यतिरिक्त काम करणारा वर्ग म्हणजे, ज्यांना काऊंटरवर काम करावे लागते तो. त्यांना सकाळ-संध्याकाळ काऊंटरवर ठराविकच वेळ काम करावे लागते. ते फक्त महिन्याला घ्याव्या लागणाऱ्या बॅलन्सेसच्या वेळेला, ओव्हरटाईमची धडपड करतात. किती वेळात बॅलन्स बुक उतरवणार व किती वेळात ते जुळवून देणार याच्यासंबंधी प्रथम ऑफिसरशी चर्चा होते व मग ते ठरविले जाते. ते ४ तास

ओव्हर टाईम मागतात. ऑफिसर ३ तास म्हणतात. मग कोठे तरी रागावून चिडून सेटलमेंट होते. ऑफिसरने जास्त वेळ दिला नाही तर मुद्दाम माहीत असून फरक लावून ठेवायचा व अशारीतीने जास्त ओव्हर टाईम देत नाहीत म्हणून वेळ लावायचा व जेवढा काढता येईल तेवढा तो काढायचाच. ठरलेला ओव्हरटाईम झालाच पाहिजे. त्यात तुला किती, मला किती याची जणू स्पर्धाच लागते. यानंतर कॅश क्रेडिटची स्टेटमेंट करण्याचे काम. याही कामाकरिता काही शाखांतून पार्ट-टाईम माणसे नेमलेली आहेत. ही माणसे फक्त 'स्टेटमेंट'च करीत असतात. हे काम जर स्वतंत्रपणे होते, तर काजंट्रवर काम करणाऱ्यांचा ओव्हरटाईम का व्हावा? व तो होणे जरूर आहे का? याचा सुद्धा विचार होणे जरूर आहे. थोडक्यात म्हणजे ओव्हरटाईम मिळालाच पाहिजे, म्हणून त्या दृष्टीने काम करणारे लोक व जणू हा आमचा अधिकार आहे, अशा तऱ्हेने हल्ली लोक वागत आहेत.

सर्व दृष्टीने नीट विचार केल्यास यातील कितीतरी रुपये वाचतील, असे मला वाटते.

अमेरिकेच्या मालकीच्या इमारतीत हॉटेल

दिखीत मेहरुली विभागात अमेरिकेने स्वतःच्या उपयोगासाठी काही इमारती बांधल्या होत्या. ह्या इमारती आता अमेरिकेने भारत सरकारला देऊन टाकल्या आहेत. ह्या इमारतींचा उपयोग लवकरच त्या परिसरात प्रवाशांसाठी एक हॉटेल काढण्यासाठी करण्यात येणार आहे. भारताचे प्रवास विकास-मंडळ संकल्पित हॉटेलसंबंधी तपशीलवार योजना तयार करित आहे. ह्या वर्षाच्या पहिल्या सहा महिन्यांत भारतात येणाऱ्या परदेशीय प्रवाशांत २५ टक्के वाढ झालेली आहे. परदेशी प्रवाशांना साहाय्य करणाऱ्या सेवकांना शिक्षण देण्यासाठी बंगलोर येथे एक प्रशिक्षण केंद्र काढण्यात येणार आहे.

२० हजार वनस्पतींना धोका

जगातील वनस्पतींचे रक्षण करणाऱ्या जागतिक संघटनेने अशी माहिती दिली आहे की पृथ्वीवरील २० हजार प्रकारच्या वनस्पती नाहीशा होण्याच्या मार्गावर आहेत. नामशेष होऊ पाहणाऱ्या जंगलांतील प्राण्यांपेक्षा ही संख्या २० पटीने अधिक आहे. सुमारे १,००० प्रकारचे वन्यप्राणीही हळूहळू नष्ट होत आहेत. भारत आणि आफ्रिका ह्या खंडांतून शेळ्या-मेंढ्या आणि गुरे सापडेल त्या जमिनीवर सतत चरत असतात. कोठलीही हिरवी वनस्पती हे कळप टिकू देत नाहीत. वनस्पती-जीवनाला ह्या कळपापासून सर्वात अधिक धोका उत्पन्न झालेला आहे. एके-काळी हिरवीगार असणारी राने त्यांनी ओसाड करून टाकली आहेत.

Swastik FOAM

cosy
sitting
pleasure!

SWASTIK RUBBER PRODUCTS LTD.
PUNE-411003

Dattaram-SRP-38

“ नवभारताच्या उभारणीमध्ये सहकारी चळवळ फार महत्त्वाची भूमिका पार पाडीत आहे. ”

—पं. जवाहरलाल नेहरू

महाराष्ट्रातील सहकारी चळवळीची प्रेरक शक्ती
दि महाराष्ट्र स्टेट को-ऑपरेटिव्ह
बँक लिमिटेड

मुख्य कार्यालय :
फोर्ट, मुंबई १.
मुंबईतील शाखा २१

प्रादेशिक कार्यालय :
महाल, नागपूर
नागपूरमधील शाखा ५

भांडवल व निधी	रु. २१ कोटी
ठेवी	रु. १०४ कोटी
दिलेली कर्जे	रु. १४९ कोटी
खेळते भांडवल	रु. २०५ कोटी

सामुदायिक हितासाठी झटणारी
आगळी बँक

मानवाच्या भवितव्याबद्दल शास्त्रज्ञांचा इशारा

धार्मिक वृत्तीचे लोक जगातील सध्याच्या परिस्थितीविषयी निराश झालेले आहेत. सुखाची अपार साधने उपलब्ध झालेली असतानाही माणूस आपल्या नैतिक अधःपाताने सर्वनाश लवकरच ओढवून घेईल असे त्यांचे भाकित आहे. त्यांच्या ह्या भाकितात नवीन असे काही नाही. पण भौतिक सुखीचा अभ्यास करणारे शास्त्रज्ञ जेव्हा ही भाषा बोलू लागतात तेव्हा तिकडे अधिक लक्ष जाते. ब्रिटिश असोसिएशन फॉर दि अँडव्हान्सेमेंट ऑफ सायन्स ह्या संघटनेची वार्षिक परिषद नुकतीच झाली त्यात अनेक शास्त्रांतील पारंगतांनी आपआपल्या शास्त्राच्या दृष्टिकोनातून माणसाच्या भवितव्याबद्दल धोक्याचा इशारा दिला आहे. ते म्हणतात की, माणसाला निसर्गाच्या शक्तीपासून जसे भय आहे तसेच माणूस आपल्या राहणीचे मान वाढविण्यासाठी निसर्गात जे बदल घडवून आणत आहे त्यापासूनही आहे. पृथ्वीच्या कवचात निरनिराळे थर असून त्यांच्या हालचालीमुळे भूकंप होत असतात. ज्वालामुखींचे स्फोट होत असतात. अशा प्रचंड उत्पातांवर माणसाने अजून नियंत्रण मिळविलेले नाही. त्यानंतर पृथ्वीवरील हवा व पाणी ह्यांचा विचार करता असे दिसते की काही प्रमाणात त्यांचे नियंत्रण करता येते. हवा व पाणी ह्यांच्या बलयात फार मोठे बदल झाले तर माणसावर फार भयंकर आघात होईल. मध्य व पश्चिम आफ्रिकेतील देशात गेली कित्येक वर्षे पर्जन्याचा अभाव आहे. पृथ्वीवरील हवामान बदलत चालल्याची ही खूण असावी. उत्तर व दक्षिण ध्रुवप्रदेशांतून समुद्रात येणाऱ्या हिमखंडांचाही विपरीत परिणाम होतो.

माणसाने आपल्या कर्तृत्वशक्तीने निसर्गात बदल घडविण्याचे सामर्थ्य मिळविलेले आहे. शास्त्रीय ज्ञानाचा तांत्रिक साधनात विकास करून अधिकाधिक सुखी होण्याचा प्रयत्न माणूस करीत आहे. ह्या प्रयत्नांतूनच नवनवे प्रश्न उभे राहात आहेत; आणि सुटण्याऐवजी अधिकच गुंतागुंतीचे होत आहेत. त्यापैकी एक तातडीचा प्रश्न म्हणजे शक्ति-साधनांचा. पृथ्वीच्या पोटातील ज्वालामुखी इंधनांचा वापर सारखा वाढत चालला आहे. स्वीडन-मधील संशोधनात असे आढळून आले आहे की ह्या इंधनांचा वापर असाच वाढत गेला तर इ. स. २,००० च्या सुमारास पृथ्वीवरील हवेतील कर्बवायूचे प्रमाण १८ टक्क्यांनी वाढेल. सध्या अमेरिकेत जे राहणीचे मान आहे ते जर जगातील सर्व देशांना प्राप्त झाले तर पृथ्वीवरील हवेचे व सागरांचे उष्णतामान फार मोठ्या प्रमाणावर वाढेल. त्यामुळे दोन्ही ध्रुवांवरील बर्फाचे हिमखंड विरघळून भूपृष्ठाचा बराचसा भाग जलमय होईल. ज्या नैसर्गिक संपत्तीचे पुन्हा उत्पादन होऊ शकत नाही अशी संपत्ती सध्या उपलब्धच येत आहे. खनिज तेलाचा वापर करून आज मोटारी, विमाने, आगगाड्या, आगबोटी, इत्यादी चालविण्यात येत आहेत. ही वाहतुकीची साधने वापरण्यासाठी दुसऱ्या कोटल्या

तरी शक्ति-साधनाचा शोध लागला नाही तर सुमारे ६० ते ८० वर्षांनंतर ती सर्व निरुपयोगी होतील. अणुशक्तीचा वापर करता येणे अवघड आहे. जगातील खनिज तेलाचे साठे २२ ते १०० वर्षांच्या आत संपतील. त्याचबरोबर वाढत्या लोकसंख्येमुळे अधिक अन्नाची पैदास करावी लागेल. अन्नाच्या उत्पादनासही मर्यादा आहेत. सर्वांवर ताण म्हणजे दूषितीकरणाचा शाप. त्याने मनुष्याची संस्कृतीच नष्ट होण्याचा धोका आहे.

चांगदेव कारखाना : जतीची नोटीस

चांगदेव साखरकारखान्याने १ कोटी, ९ लाख रुपये प्राप्तिकर भरला नाही म्हणून कारखान्यावर जप्ती आणण्यात आली आहे, असे विश्वसनीयरीत्या समजते, अशा आशयाची बातमी "जन्मभूमी" या गुजराती वृत्तपत्राने प्रसिद्ध केली आहे. ह्या कारखाना नगर जिल्ह्यातील पुणतावे या गावी आहे. ही रक्कम १९६६-६७ ते १९७३-७४ या वर्षासाठी आहे, अशी माहिती देऊन ते वृत्तपत्र म्हणते की, कारखान्याने थोडी थोडी रक्कम भरली तरीही १ कोटी आणि ९ लक्ष रुपये थकबाकी शिष्टक राहिलीच आहे. गेल्या सहा वर्षांत कारखान्यावर निरनिराळ्या वेळी वसुलीसाठी नोटिसा बजाविण्यात आल्या होत्या.

किमती व खरेदी-शक्तीची सांगड

सतत वाढत जाणाऱ्या किमतीची समस्या सोडविण्याचे प्रयत्न होत असले तरी त्यांना अद्याप यश मिळालेले नाही. अर्थ-व्यवस्थेच्या मूल प्रेरणात क्रांतिकारी बदल घडून आला तरच ह्या बाबतीत यश येण्याची शक्यता आहे असे काही तज्ज्ञांचे मत आहे. भारी किमतीच्या नोटा रद्द करण्याचा उपाय कितपत उपयुक्त ठरेल ह्याविषयी शंका व्यक्त करण्यात येत आहेत. दरम्यान, व्यक्तींची खरेदीशक्ती व किमती ह्यांची सांगड घालण्याचा विचार सरकार करीत आहे. अन्नधान्याच्या किमती सर्वाना सारख्याच बाब्या लागतात. आता जीवनावश्यक वस्तूंचे दर श्रीमंतासाठी वेगळे व भारी ठेवावे अशी कल्पना पुढे येत आहे. उत्पादनाच्या बाबतीत जर विषमता आहे तर भरपूर उत्पन्न असणाऱ्यांनाही गरिबांइतक्याच दराने जीवनावश्यक वस्तूंचा पुरवठा करावा, असा सवाल विचारण्यात येत आहे.

"अर्था"चा दिवाळी अंक

"अर्था"चा ३९ व्या वर्षाचा दिवाळी अंक नेहेमीप्रमाणे वैशिष्ट्यपूर्ण आणि मोठ्या आकारात दुधवार, दि. २४ ऑक्टोबर १९७३ रोजी प्रसिद्ध होईल.

आमच्या दितचितक व्यापारी-कारखानदारांनी आपल्या जाहिराती कृपया सत्वर पाठवाव्या.

द. रा. कुलकर्णी
व्यवस्थापक, "अर्था"

गुजरात राज्यात साखरेचे सहकारी कारखाने

पाचव्या व सहाव्या पंचवार्षिक कार्यक्रमात गुजरात राज्यात साखरेचे १८ सहकारी कारखाने काढण्यात येणार आहेत अशी माहिती साखरकारखान्याविषयीच्या कमिटीने जाहीर केली आहे. राज्याचे मुख्यमंत्री श्री. प्रिया उबोगुप्ताचेही मंत्री आहेत. ह्या संबंधी माहिती देताना ते म्हणाले ५ व्या कार्यक्रमात १० सहकारी कारखाने आणि सहाव्या कार्यक्रमात बाकीचे कारखाने उभारण्यात येणार आहेत. सध्या राज्यात साखरेचे ८ सहकारी कारखाने आहेत. येत्या १० वर्षात देशात साखरेचे ८० कारखाने काढण्यात येणार आहेत, त्यापैकी १९ गुजरात राज्यात निघावयाचे आहेत. कारखान्यांसाठी जागा निवडण्याचे काम अद्याप व्हावयाचे आहे. प्रत्येक साखरकारखान्याची उभारणी करण्यासाठी ४ कोटी रुपयांच्या जवळपास भांडवल लागणार आहे.

लक्षाधीशांच्या प्रेमहीन जीवनाचा शेवट

पाश्चात्य देशांतील अर्थप्रधान जीवनपद्धतीचा परिणाम आता ह्यापाठ्याने भारतासारख्या प्राचीन संस्कृतीचा वारसा असणाऱ्या देशांवर होऊ लागला आहे. पैसा हे जीवनाचे सर्वस्व मानणाऱ्या वृत्ती पसरत आहे. पण पैसा भरपूर असूनही प्रेमहीन जीवनाला कंटाळलेल्या एका लक्षाधीशाची कहाणी लक्षात ठेवण्यासारखी आहे. स्पेनमध्ये चिंध्यांचा व्यापार करणारा एक ६८ वर्षांचा लक्षाधीश होता. विजेच्या भारी दाबाच्या मनोऱ्यावर चढून त्याने स्वतःला गळफास लावून आत्महत्या केली. आत्मघात करण्यापूर्वी त्याने आपला सर्व पैसा म्हणजे नोटा जाळून टाकल्या. सर्व पैसातो आपल्या घरातच ठेवीत असे. आपल्या कुटुंबातील माणसांचे आपल्यावर प्रेम नाही, अशी त्याची सरीःसोटी समजूत झालेली होती. मरणापूर्वी सर्व नोटा त्याने एका डबल्यात ठेवल्या व त्यांना आग लावून दिळी. त्याचबरोबर खुलाशाची एक चिठीही लिहून ठेवली.

समाजसेवेचा नवा मार्ग

उपकारांच्या फेडीचा अल्पसा प्रयत्न ह्या दृष्टीने समाजाच्या नैतिक अभिवृद्धीसाठी श्री. गो. ह. (काका) पुराणिक, सेवाधाम, रुईकर मार्ग, नागपूर हे नीतिप्रद, धार्मिक पुस्तिका विनामूल्य वाटीत असतात. गेली २० वर्षे त्यांचा हा उपक्रम चालू आहे. रामरक्षास्तोत्र, पसायदान, नारायणस्तोत्र, गीता, इत्यादी पुस्तकांच्या सहस्रावधी प्रतींचे त्यांनी वितरण केले. आता त्यांनी श्रीगणपत्यर्थशीर्ष छापून वाटण्यास प्रारंभ केला आहे. हे पुस्तक तीस पानांचे, चांगल्या कागदावर आकर्षक रीतीने छापलेले आहे. श्री. पुराणिक ह्यांचा उपक्रम स्फूर्तिदायक असून ऋण फेडण्याचा नवा मार्ग दाखविणारा आहे. त्यांचे सातत्य अभिनेदनीय आहे.

BANK TO BANK...

THE BELGAUM BANK LIMITED

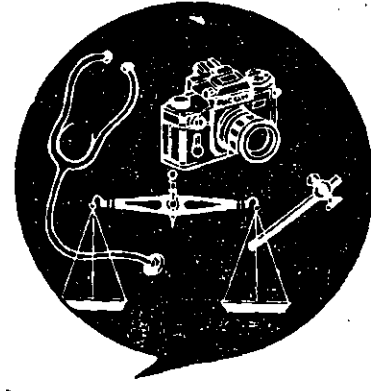
(SCHEDULED BANK)

Regd. & Head Office : 659-60, Raviwar Peth,
BELGAUM

Invest in our " Family Benefit
Deposit Scheme " and earn Monthly
Interest as a Pension - Enquire at any
of our 42 Branches - Our Bombay Office
at Mandvi, Bombay - 9. & Bangalore
Office at 61, Chowdeshwari Temple
Street, Bangalore - 2.

OUR MOTTO IS SERVICE
AND WE REALLY SERVE.

S. Y. KAMAT,
General Manager.

बँकेच्या धनबहिर्षी ठेव योजनेतील एक योजना
निवृत्ती वेतन (पेंशन) योजना
डॉक्टर, व्यापारी, दुकानदार, कारागीर, फोटोग्राफर
असे आपण कोणतेही व्यवसायीक अस
निवृत्ती वेतनाची आपली सोप ही बँक करते.

दि युनायटेड वेस्टर्न बँक लि.

स्थापना
१९३६

मुख्य कार्यालय
चिरकुले निकेतन, राजपथ सातारा.

शेडभुन्द
बँक

महाराष्ट्रात सर्वत्र शाखा

हे पत्र पुणे, पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९९५/१ आर्यभूषण छापखान्यात, या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व
' दुर्गाधिवास ' ६२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिम्खाना), पुणे ४११००४, येथे प्रसिद्ध केले. (वार्षिक वर्गणी रु. ९)